

ŠTEFAN CVAJG

DVADESET ČETIRI
ČASA IZ ŽIVOTA
JEDNE ŽENE

I DRUGE PRIČE

Prevela s nemačkog
Drinka Gojković

■ Laguna ■

Naslov originala

Stefan Zweig

DIE UNSICHTBARE SAMMLUNG

EPISODE AM GENFER SEE

VIERUNDZWANZIG STUNDEN AUS DEM LEBEN EINER FRAU

BRIEF EINER UNBEKANNTEN

DIE FRAU UND DIE LANDSCHAFT

BRENNENDES GEHEIMNIS

VERWIRRUNG DER GEFÜHLE

Translation copyright © ovog izdanja 2023, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

Knjiga br. 47

Sadržaj

<i>Algebra duha i alhemija slutnje: Cvajg, naš strasni savremenik</i>	9
(Vladislava Gordić Petković)	
Nevidljiva zbirka	19
Epizoda sa Ženevskog jezera	33
Dvadeset četiri časa iz života jedne žene.	41
Pismo jedne neznanke.	102
Žena i pejzaž	140
Tajna što peče.	161
Smetenost osećanja.	225
<i>O autoru.</i>	307

DVADESET ČETIRI
ČASA IZ ŽIVOTA
JEDNE ŽENE

I DRUGE PRIČE

Nevidljiva zbirka

Epizoda iz doba nemačke inflacije

Dve stanice posle Drezdena u naš kupe ušao je jedan stariji gospodin, ljubazno pozdravio, a zatim, nasmešivši se, još jednom klimnuo glavom izričito meni, kao svom dobrom poznaniku. U prvom trenutku nisam mogao da ga se setim, ali tek što je s lakim osmehom izgovorio svoje ime, dosetio sam se ko je: bio je to jedan od najuglednijih berlinskih antikvara umetničkih predmeta, kod koga sam u doba mira često razgledao i kupovao stare knjige i autografe. Najpre smo razgovarali o nevažnim stvarima. Iznenada, on bez povoda reče:

„Ali moram da vam ispričam odakle upravo dolazim. Jer ta epizoda je nešto najčudnije što se meni, starom nakupcu umetničkih predmeta, dogodilo za trideset sedam godina moje delatnosti. Verovatno i sami znate kako stoje stvari u tom poslu otkako vrednost novca nezadrživo pada; skorojevići su naprasno otkrili da neobično vole gotske madone, inkunabule i stare bakroreze i slike; koliko god da im date, nikad im nije dosta, morate da se branite da vam ne isprazne kuću do poslednjeg komada. Kad bi mogli, otkupili bi vam i dugmad sa manžetni i lampu s pisaćeg stola. Sve je veća muka pribavljati stalno novu robu – oprostite što ja te stvari koje su za čoveka našeg kova

svetinja odjednom nazivam robom – ali taj gadan soj ljudi natera vas čak da jedan divan venecijanski otisak posmatrate samo kao zamenu za određenu količinu dolara, a originalni Gverčinov crtež kao inkarnaciju novčanica od po nekoliko stotina franaka. Nema te odbrane koja vas može spasti ovih pomamljenih, nametljivih kupaca. I tako sam se ja preko noći još jednom našao praznih ruku i najradije bih bio spustio šalone, toliko sam se stideo što u našoj staroj radnji, koju je još moj otac preuzeo od moga dede, vidim još samo neki žalostan bofl koji ranije ni ulični preprodavac sa severa ne bi stavio na svoje taljige.

U toj neprilici dođoh na misao da pročešljam naše stare poslovne knjige i iščeprkam nekadašnje mušterije kojima bih, možda, opet mogao da izvučem nekoliko kopija. Takva jedna stara lista kupaca uvek liči na groblje, a u današnje vreme pogotovu; i zaista, ona mi nije bogzna šta otkrila. Većina naših ranijih kupaca odavno je rasprodala svoje bogatstvo po aukcijama, ili je umrla, a od onog malog broja živih nisam se mogao ničemu nadati. Ali onda iznenada naiđoh na čitav svežanj pisama naše sigurno najstarije mušterije; bio sam ga zaboravio samo zato što nam se od izbijanja svetskog rata 1914. više nikada nije obratio ni sa jednom narudžbinom ili tražnjom. Korespondencija je – zaista ne preterujem! – sezala gotovo šezdeset godina unatrag; on je kupovao još od moga oca i dede, ali se ja, uprkos tome, nisam mogao setiti da je tokom trideset sedam godina moje delatnosti ikada kročio u našu radnju. Sve je ukazivalo da on mora biti jedan od onih starovremskih, mušičavih ljudi, strogih i konzervativnih, koji su se kao retki primerci sve do naših dana sačuvali tu i tamo po malim provincijskim gradovima. Njegova pisma bila su kaligrafska, ispisana čisto, iznosi su bili podvučeni lenjirom i crvenim mastilom, a brojke je uvek unosio dva puta kako ne bi izazvao nikakvu zabunu: to, kao i isključivo korišćenje praznih listova istrgnutih iz knjiga i siromašnih koverata ukazivali su

na sitničavost i fanatičnu štedljivost jednog beznadežnog provincijalca. Ovi čudnovati dokumenti bili su, pored imena, uvek potpisani i opširnom titulom: šumski i ekonomski savetnik u penziji, pukovnik u penziji, nosilac Gvozdenog krsta prve klase. Kao veteran iz sedamdesetih, morao je, dakle, ako je još bio u životu, imati na plećima dobrih osamdeset godina. Ali taj smešni štedljivac pokazao je kao sakupljač starih grafika neobičnu mudrost, izvanredna znanja i najfiniji ukus: kad sam polako sabrao njegove narudžbine iz gotovo šezdeset godina, od kojih su prve još glasile na srebrne groševe, postao sam svestan da je taj mali provincijalac, u vremenima kada se impozantan broj najlepših nemačkih drvoreza još mogao kupiti za jedan talir, u tišini sakupio zbirku bakroreza koja bi uz najveću počast mogla da stoji pored izvikanih zbirki današnjih skorojevića. Jer, već i ono što je tokom pola stoleća otkupljivao od nas po beznačajnoj ceni od nekoliko maraka ili pfeninga predstavljalo je danas zapanjujuću vrednost, a, osim toga, moglo se očekivati da na aukcijama i kod drugih trgovaca nije pazario ništa skuplje. U svakom slučaju, posle 1914. od njega nije stigla nijedna narudžbina, a ja sam, opet, bio odveć dobro upoznat sa svim procesima u trgovini umetninama da bi mi javna ili zatvorena prodaja jedne takve zbirke mogla promaći: taj čudni čovek morao je, dakle, još biti u životu ili se zbirka nalazila u rukama njegovih naslednika.

Stvar me je zainteresovala i ja odmah narednog dana, odnosno juče uveče, krenuh pravo tamo, u jedan od najnemogućnijih provincijskih gradića što postoje u Saksoniji; i dok sam tako, od male železničke stanice polako išao glavnom ulicom, činilo mi se gotovo nemoguće da tu, među ovim banalnim kičerskim kućama s njihovom malograđanskom starudijom, u nekoj od tih soba može živeti čovek koji poseduje najdivnije kompletne listove Rembranta, bakroreze Direra i Montenje. Za divno čudo, na pošti mi na moje pitanje stanuje li tu šumarski i ekonomski savetnik tog i tog imena odgovoriše da stari

gospodin odista još živi, i ja se – da otvoreno priznam, ne bez uzbuđenja – još pre podneva uputih k njemu.

Bez po muke našo njegov stan. Nalazio se na drugom spratu jedne od onih siromašnih provincijskih kuća koje je neki priučeni arhitekta na brzinu sklepaio šezdesetih godina. Na prvom spratu stanovao je neki čestiti krojač, na drugom se s leve strane sijala pločica s imenom jednog službenika poštanske uprave, a sa desne je, najzad, bila porculanska tablica na kojoj pročitah ime šumskog i ekonomskog savetnika. Plašljivo zazvonih. Otvorila mi je jedna stara, sedokosa žena sa urednom crnom kapicom. Pružih joj svoju vizitkartu i upitah mogu li da govorim sa gospodinom šumskim savetnikom. Začudoeno i s izvesnim nepoverenjem ona najpre pogleda mene pa kartu: izgleda da je u ovom gradiću bogu iza leđa, u ovoj starovremskoj kući, poseta spolja bila događaj. Ali ona me ljubazno zamoli da sačekam i ponese vizitkartu u sobu; čuo sam je kako tiho govori, a onda iznenada grmnu jedan snažan muški glas: 'A, gospodin R... iz Berlina, iz velikog antikvarijata... samo neka uđe, samo neka uđe... veoma se radujem!' I bakica je već sitnim korakom doskakutala k meni i pozvala me u trpezariju.

Odložih kaput i uđoh. U sredini skromne sobe stajao je uspravno jedan star, ali još i sad snažan čovek s gustim brkovima, u poluvojničkom kućnom kaputu, vezanom gajtanom, i pružao mi srdačno obe ruke. Ali ovaj otvoreni gest očigledno radosnog i spontanog pozdrava bio je sasvim suprotan njegovom čudno ukočenom stavu. Nije mi prišao ni korak i ja sam – malo začudoen – morao da priđem njemu da bih prihvatio njegovu ruku. Ali kad sam hteo da mu pružim svoju, primetio sam po nepokretnosti tih vodoravno ispruženih ruku da ne traže moje, već ih očekuju. I u sledećem trenutku znao sam: taj čovek bio je slep.

Još od detinjstva bilo mi je nelagodno da srećem slepe ljude, nikada nisam mogao da se oduprem izvesnom stidu i zbnunjenosti što jednog čoveka živo osećam, a istovremeno znam da on

mene ne oseća kao ja njega. I sada sam morao da prevaziđem prvi strah kad sam video te mrtve oči što ispod nakostrešenih, gustih belih obrva zure u prazno. Ali slepi čovek nije mi ostavio mnogo vremena za zbunjenost jer čim moja ruka dodirnu njegovu, on je snažno protrese i ponovi svoj bučni, prijatno praskavi pozdrav. 'Retka poseta', široko mi se nasmeja, 'stvarno je čudo što je jedan od velike berlinske gospode zalutao u naše gnezdo... Ali kad se neki gospodin trgovac reši da sedne na voz, to samo znači da treba biti oprezan... Kod nas se kaže: 'Zatvori kapiju i džep kad dolaze Cigani...' Da, mogu već da zamislim zašto me tražite. Poslovi sad loše idu u našoj jadnoj, propalaj Nemačkoj, kupaca više nema i velika gospoda se opet sećaju svojih starih mušterija i traže svoje ovčice... Ali bojim se da sa mnom nećete imati sreće, mi jadni, stari penzioneri srećni smo ako na stolu imamo svoj komad hleba. Mi više ne možemo da pratimo vaše sulude cene... Ovakvi kao ja isključeni su iz igre, zauvek.'

Ja odmah rekoh da me je pogrešno razumeo, da nisam došao da mu nešto prodam, samo sam bio u blizini pa nisam hteo da propustim priliku da pozdravim dugogodišnju mušteriju naše kuće i jednog od najvećih sakupljača u Nemačkoj. Tek što sam izgovorio reči 'jednog od najvećih sakupljača u Nemačkoj', lice starog čoveka čudesno se preobrazi. Još je stajao ukočen i uspravan usred sobe, ali sad njegovo držanje primi izraz iznenadne vedrine i unutrašnjeg ponosa, on se okrete onamo gde je pretpostavljao da stoji njegova žena, kao da je hteo da kaže: 'Čuješ', a onda se, s radošću u glasu, bez traga onog grubog vojničkog tona u kojem je do maločas uživao, nego meko, upravo nežno obrati meni:

'To je zaista veoma, veoma lepo od vas... Ali neću da bude kao da ste došli uzalud. Videćete nešto što ne možete videti svakog dana, pogotovu ne u vašem pokondirenom Berlinu... nekoliko komada, od kojih se lepši ne mogu naći ni u *Albertini*, ni u prokletom Parizu... Da, kad čovek šezdeset godina skuplja,

može da dođe do stvari koje se inače ne nalaze na svakom ćošku. Lujza, daj mi časkom ključ od ormara!“

Ali tad se dogodi nešto neočekivano. Stara bakica, koja je stajala kraj njega, i nasmešena i ljubazna, tiho slušajući učestvovala u našem razgovoru, iznenada molećivo podiže k meni obe ruke i istovremeno snažno odrečno zatrese glavom; nisam odmah shvatio taj znak. Tek tada ona priđe mužu i lako mu položi ruke na ramena: 'Ali, Hermane', opomenula ga je, 'ti uopšte ne pitaš gospodina ima li vremena da pogleda zbirku. Već je blizu podne. A posle ručka ti moraš da odpavaš jedan sat, lekar to izričito traži. Zar nije bolje da sve stvari pokažeš gospodinu posle ručka, pa da onda zajedno popijemo kafu? I Ana Marija će biti ovde, ona se u sve to mnogo bolje razume i može ti pomoći.'

I ona još jednom, tek što je izgovorila te reči, ponovi, gotovo ne obraćajući pažnju na muža koji ništa nije slutio, onaj gest usrdne molbe. Sada sam je razumeo. Znao sam da želi da odgodim razgledanje i brzo smislih izgovor: pozvan sam, rekoh, na jedan ručak. Bila bi mi čast i zadovoljstvo da razgledam njegovu zbirku, ali to mi pre tri neće biti moguće; u tri, međutim, biću ponovo tu.

Ljutit kao dete kome su oduzeli najmiliju igračku, starac se okrete. 'Naravno', poče džangrizavo, 'berlinska gospoda nikad nemaju vremena. Ali ovoga puta ćete ipak morati da odvojite nekoliko sati jer nije u pitanju tri ili pet komada, nego dvadeset sedam mapa, svaka sa radovima drugog majstora i nijedna poluprazna. Dakle, u tri; ali morate biti tačni, inače nećemo završiti.'

Ponovo je ispružio ruku u prazan prostor, ka meni. 'Pazite, radovaćete se – ili ćete se ljutiti. I što se više vi budete ljutili, utoliko više ću se ja radovati. Takvi smo mi sakupljači: sve za sebe, za druge ništa!' I još mi jednom snažno protrese ruku.

Bakica me isprati do vrata. Sve vreme sam u njenom ponašanju primećivao izvesnu nelagodnost, neki izraz zbunjene

strepnije. Ali sad, na samim vratima, ona promuca spuštajući glas: 'Da li bi... da li bi... moja ćerka Ana Marija mogla da dođe po vas?... To je bolje iz nekoliko razloga... Vi ćete sigurno ručati u hotelu?'

'Naravno, radovaću se i biće mi zadovoljstvo', rekoh ja.

I zaista, jedan čas kasnije, baš kad sam završio ručak, u trepezariju mog hotela na trgu uđe jedna postarija, jednostavno obučena devojka; pogledom je nekoga tražila. Priđoh joj, predstavih se i izjavih da sam spreman da odmah pođem s njom da vidim zbirku. Ali, iznenada pocrvenevši i sa istom smetenom zbunjenošću kakvu je pokazala i njena majka, ona me zamoli da je najpre saslušam. Odmah sam video da joj je teško. Kad god bi se naterala da pokuša da govori, nemirno, lelujavno rumenilo popelo bi joj se do čela, a ruka bi počela da šeta po haljini. Najzad, zapinjući i zbunjujući se pri svakoj reči, poče:

'Majka me šalje k vama... sve mi je ispričala i... nešto bismo vas mnogo molile... Htele bismo da vam kažemo, pre nego što dođete kod oca... Otac će, naravno, hteti da vam pokaže svoju zbirku, a zbirka... zbirka... više nije potpuna... nedostaje jedan broj primeraka... nažalost, čak prilično mnogo...'

Ponovo je morala da predahne, a onda me pogleda i žurno reče:

'Moram da govorim s vama sasvim iskreno... Znete kakva su vremena, sve ćete razumeti... Kad je počeo rat, otac je potpuno oslepeo. I ranije je često imao probleme s očima, a onda je od uzbuđenja potpuno izgubio vid – on je, znate, uprkos svojoj sedamdeset šestoj godini, hteo da krene u Francusku, a kad se pokazalo da armija, za razliku od 1870. godine, ne napreduje, on se strašno uzbudio i za kratko vreme izgubio je vid. Inače je još sasvim bodar, donedavno je mogao satima da pešači, čak da ide u lov, koji toliko voli. Ali sada više ne može da šeta i jedina radost mu je još zbirka koju gleda svakog dana... odnosno, on je ne vidi, on više ništa ne vidi, ali ipak svakoga dana izvlači sve mape da bar opipa listove, jedan za drugim,

uvek istim redom koji već decenijama zna napamet... Danas ga još samo to interesuje; iz novina mu uvek čitam o svim aukcijama i što više cene skaču, on je srećniji... jer... to je ono što je najstrašnije... otac više ne razume cene, ni ovo doba... on ne zna da smo sve izgubili i da se od njegove penzije više ne može živeti ni dva dana u mesecu... pored toga, muž moje sestre je poginuo i ona je ostala sa četvoro male dece... Ali otac ništa ne zna o svim našim materijalnim nedaćama. Najpre smo štedeli, štedeli smo mnogo više nego pre, ali nije vredelo. Onda smo počeli da prodajemo – nismo, naravno, dirali zbirku koju je toliko voleo... Prodali smo nakit koji smo imali, ali, Bože moj, to nije bilo ništa, ta otac je od šezdesete godine svaki pfenig koji je mogao da odvoji davao samo za svoje listove. I jednog dana nismo više ništa imale... nismo znale šta ćemo... i onda... onda smo majka i ja prodale jedan komad. Otac to nikada ne bi dozvolio, on ne zna koliko nam loše ide, i ne sluti koliko nam je teško da ispod ruke dobijemo nešto namirnica, ne zna da smo izgubili rat i da su Alzas i Lotaringija ustupljeni, ništa od toga mu više ne čitamo iz novina da se ne bi uzbuđivao.

Prodale smo jedan dragocen komad, jedan Rembrantov bakrorez. Trgovac nam je ponudio mnogo, mnogo hiljada maraka, i mi smo se nadale da će nas to zbrinuti za nekoliko godina. Ali vi znate kako se novac topi... Stavile smo ceo iznos u banku, ali posle dva meseca sve je potrošeno. Tako smo morale da prodamo još jedan komad, i još jedan, a trgovac je slao novac uvek s tolikim zakašnjenjem da je tada već bio bez vrednosti. Onda smo probale s aukcijama, ali i tamo su nas varali, uprkos milionskim cenama... Dok bi ti milioni stigli do nas, već su bili bezvredna hartija. Tako je postepeno, samo da bi se sačuvao goli život, otišlo ono najbolje iz njegove zbirke, sve sem nekoliko vrednih listova, a otac to i ne sluti.

Zato se moja majka toliko uplašila kad ste danas došli... jer da vam je otvorio mape, sve bi se otkrilo... hoću da kažem, mi smo mu u stare paspartue koje on poznaje na dodir umetnule

kopije ili neke slične listove, umesto onih prodatih, da ne primeti kad ih opipava. I samo dodirujući ih i nabrajajući (tačno se seća redosleda), on oseća istu radost kao nekad, kad ih je gledao otvorenih očiju. U ovom gradiću, inače, ne postoji niko koga bi otac smatrao dostojnim da mu pokaže svoje blago... a on voli svaki list s tako fanatičnom ljubavlju da mi se čini da bi mu se srce slomilo kad bi naslutio da je sve to odavno iščezlo iz njegovih ruku. Otkako je umro raniji upravnik kabineta bakroreza iz Drezdena, vi ste prvi kome hoće da pokaže svoje mape. Zato vas molim...'

I iznenada, ova stara devojka podiže ruke i u njenim očima zablistaše suze.

'...mi vas molimo... nemojte da ga unesrećite... i nas... ne razarajte mu tu poslednju iluziju, pomozite nam da... da ga održimo u veri da svi ti listovi koje će vam opisivati još i sad postoje... ne bi preživio ako bi naslutio da ih nema. Možda smo se ogrešile o njega, ali nismo mogle drugačije: mora se od nečeg živeti... a ljudski životi, četvoro siročadi i moja sestra, važniji su od tih otisaka... Do današnjeg dana nismo mu oduzele nijednu radost koja je za to vezana, on je srećan što može svakog dana po tri sata da lista svoje mape i da sa svakim listom razgovara kao sa čovekom. A danas... danas je, valjda, njegov najsrećniji dan, godinama je čekao da nekom znalcu može da pokaže svoje ljubimce; molim vas... molim vas... sklopljenih ruku... nemojte da mu uništite tu radost!'

To je bilo rečeno tako potresno da vam ja taj bol ne mogu iskazati. Bože moj, čovek se trgujući sreće s tolikim opljačkanim, na najniži način opljačkanim ljudima, s ljudima koje je inflacija bestidno prevarila i čije je dragoceno porodično blago, staro po nekoliko stoleća, dobijeno za koricu hleba – ali ovde je sudbina priredila nešto posebno, što me je na naročit način potreslo. Razume se, obećao sam devojci da ću ćutati i dati sve od sebe.

Krenusmo zajedno njihovoj kući – uz put sam, pun ogorčenja, još saznao kakvim su tričavim iznosima ove sirote,

neupućene žene bile obmanjivane, i to je samo učvrstilo moju odluku da im pomognem koliko je god u mojoj moći. Popeli smo se uz stepenice i tek što smo otvorili vrata, začuli smo iz sobe radosno-praskavi glas starog čoveka: 'Napred! Napred!' Istančanoga sluha, kakav imaju svi slepi ljudi, on je sigurno čuo naše korake još dok smo bili na stepenicama.

'Herman danas uopšte nije mogao da spava od nestrpljenja da vam pokaže svoje blago', reče s osmehom bakica. Po jednom jedinom pogledu svoje ćerke znala je da sam pristao, i to ju je smirilo. Na stolu su, raširene, čekale mnogobrojne mape; slepi čovek me je, čim je osetio moju ruku, uhvatio za podlakticu i ne gubeći vreme na dalje pozdravljanje, gurnuo me u stolicu.

'Tako, a sad ćemo odmah početi – mnogo ima da se vidi, a gospoda iz Berlina nikad nemaju vremena. U ovoj prvoj mapi je majstor Direr, i to, kao što ćete se uveriti, prilično kompletnan – a pritom je jedan primerak lepši od drugog. Ali sami ćete prosuditi, evo pogledajte!' – podigao je prvi list u mapi – '*Veliki konj*.' I sa nežnom obazrivošću, s kakvom se inače dodiruje nešto krhko, on brižljivo, čuvarno, vrhovima prstiju uze iz mape jedan paspartu koji je uokvirivao prazan, požuteo list hartije i oduševljeno držaše pred sobom taj bezvredni papir. Gledao ga je nekoliko minuta ne videći ga, raširenih prstiju ekstatično je držao prazan list u visini očiju, a celo njegovo lice je, kao začarano, izražavalo napetost posmatrača. I odjednom u njegovim ukočenim očima s njihovim mrtvim zenicama pojavi se – da li od refleksa hartije ili od nekog unutrašnjeg sjaja? – odblesak svetlosti, svetlosti znanja.

'Ali', reče ponosno, 'jeste li ikad videli lepši otisak? Kako oštro, kako jasno tu izrasta svaki detalj – poredio sam taj list sa drezdenskim primerkom, ali on deluje sasvim bledo i neubedljivo prema ovome. A uz to, pedigre! Evo' – i on okrete list i noktom savršeno precizno dotače nekoliko mesta na poledini praznog lista, tako da sam ja i nesvesno pogledao da brojevi ipak ne stoje tamo – 'tu imate žig zbirke *Nigler*, a ovde *Remi* i

Esdaj; nisu ni slutili, ti otmeni prethodnici da će njihov primerak jednom dospeti u ovu sobicu.'

Prolazili su me žmarci po leđima dok je taj čovek, ništa ne sluteći, tako oduševljeno hvalio jedan potpuno prazan list; bilo je nečeg avetinjskog u tome kako je noktom, u milimetar tačno, pokazivao nevidljive znake koji su postojali samo u njegovoj mašti. Meni se od jeze stisnulo grlo, nisam znao šta da odgovorim; ali kada sam zbunjeno pogledao u dve uzdrhtale i napete žene, ponovo sam video kako su preklinjući sklopile ruke. Sabrao se i započeh svoju ulogu.

'Nečuvveno!', promucah najzad. 'Divan otisak.' I celo njegovo lice smesta zablista od ponosa. 'Ali to još nije ništa', trijumfovaao je on, 'najpre morate da vidite *Melanholiju*, ili *Pasiju*, jedan primerak u boji, kvalitet kakav se teško može još jednom naći. Evo, pogledajte samo' – i njegovi prsti opet nežno pomilovaše imaginarnu sliku – 'ta svežina, taj zrnasti topli ton. Berlin bi za ovim izgubio glavu, sa svom svojom gospodom trgovcima i doktorima muzeologije.'

I tako su te šumne reči trijumfa tekle dalje, čitava dva časa. Ne, ja vam zaista ne mogu opisati koliko je avetinjsko bilo to naše razgledanje onih sto ili dve stotine praznih hartija, ili jadnih reprodukcija; ali one su u sećanju tog tragično naivnog čoveka koji ništa nije slutio bile tako nečuvveno stvarne da je on bez ikakve zabune, besprekornim redosledom hvalio i opisivao svaki pojedinačni primerak do najpreciznijeg detalja: nevidljiva zbirka koju su vetrovi odavno razneli na sve četiri strane sveta bila je za ovog slepog, ovog dirljivo obmanutog čoveka još i sad nedirnutu, a strast njegove vizije toliko nadmoćna da sam gotovo i ja sâm poverovao u nju. Samo je jednom opasnost buđenja stravično prekinula somnambulnu sigurnost njegovog posmatračkog oduševljenja: na Rembrantovoj *Antiopi* (onom probnom otisku koji je odista morao imati neizmernu vrednost) on je opet veličao oštrinu otiska i njegovi nervozni vidoviti prsti s ljubavlju su pratili liniju otiska iako izoštreno čulo dodira na

tuđem listu nije nalazilo to udubljenje. Tad preko njegovog čela iznenada prede kao senka, glas mu se smete. 'To je, jelte... to je *Antiopa?*', promrmljao je malo zbunjeno, i ja se smesta potrudih da mu žurno uzmem iz ruke uramljeni list i oduševljeno u svim detaljima opišem bakrorez koji je i meni samom bio živo u sećanju. Na to se zbunjeno lice slepog čoveka ponovo opusti. I što sam više hvalio, to je više u ovom čvornovatom, sasušenom čoveku cvetala žovijalna srdačnost, jednostavna prisnost. 'Evo najzad jednoga koji se razume', klicao je trijumfalno okrenuvši se ženi i kćerci. 'Najzad, najzad evo čoveka od kojeg i vi čujete koliko vrede moji listovi. Većito ste me, pune nepoverenja, prekorevale što sav novac dajem na svoju zbirku: i istina je, tokom šezdeset godina za mene nije postojalo ni pivo, ni vino, ni duvan, ni putovanje, ni pozorište, ni knjiga – samo štednja i štednja za ove listove. Ali videćete, kad mene jednom ne bude – vi ćete tad biti bogate, bogatije od bilo koga u gradu, bogate kao najbogatiji građani Drezdena, tada ćete još biti srećne zbog moje ludosti. Ali dok živim, nijedan list neće izaći iz kuće – najpre moraju izneti mene, pa tek onda moju zbirku.'

I pritom njegova ruka nežno pomilova odavno prazne mape, kao da su one nešto živo – bilo je to za mene jezivo, a istovremeno i dirljivo, jer tokom svih ratnih godina ja ni na jednom nemačkom licu nisam video tako savršen, tako čist izraz blaženstva. Pored njega stajale su žene, tajanstveno slične onim figurama na bakrorezu nemačkog majstora, koje došavši da posete Sveti grob, stoje pred razbijenim, praznim kovčegom s izrazom užasnog straha, a istovremeno zadivljene verničke ekstaze. Kao što su na onoj slici device bile obasjane nebeskom slutnjom o Svetoj zemlji, tako su obe ove stare, skrhanе, jadne malograđanke bile obasjane detinje-blaženom starčevom radošću, pola u smehu, pola u suzama; nikada nisam doživio slično potresan prizor. Ali starac se nije mogao nasititi moje hvale, neprestano je gomilao i okretao listove, žedno pijući svaku moju reč: zato mi je laknulo kad su najzad mape-varalice

gurnute u stranu, a on, iako se protivio, morao na stolu napraviti mesto za kafu. Ali šta je bilo to moje krivicom ispunjeno odahnuće prema nabujaloj, bučnoj radosti, prema razdraganošći tog čoveka koji kao da se podmladio za trideset godina! Pričao je stotine anegdota o svojim kupovinama i lovu na stare umetničke crteže, neprestano je, odbijajući pomoć, ustajao da donese još neki list: bio je razdragan i opijen kao od vina. A kada sam najzad rekao da je došlo vreme da se oprostim, on se istinski uplaši, ozlovolji se kao ćudljivo dete i tvrdoglavo udari nogom o pod rekavši kako to nema smisla, nisam još video ni polovinu. I žene su morale dobro da se pomuče da mu u njegovoj tvrdoglavoj zlovolji objasne da ne sme više da me zadržava jer ću inače izgubiti voz.

Kad se najzad posle očajničkog otpora pomirio s tim, te se počesmo pozdravljati, njegov glas postade sasvim mek. Uzeo je obe moje ruke i sa svom izražajnošću slepog čoveka počeo prstima da ih gladi do zglavaka kao da hoće da sazna o meni nešto više i da mi iskaže veću ljubav no što to može reći. 'Mnogo, mnogo ste me obradovali svojom posetom', započe on sa uzbuđenjem koje mi je uzburkalo dušu i koje nikada neću zaboraviti. 'Za mene je to zaista bila blagodet da najzad, najzad sa jednim znalцем ponovo pregledam svoje voljene listove. Ali treba da znate da niste uzalud došli k meni, starom slepcu. Obećavam vam, pred svojom ženom kao svedokom, da ću u svoj testament uneti još jednu klauzulu koja na vašu uglednu staru kuću prenosi pravo aukcije mojih zbirki. Vi ćete imati čast da raspoložete ovim nepoznatim blagom' – i on pritom s ljubavlju stavi ruku na opljačkane mape – 'do dana kada će se rasuti po svetu. Obećajte mi samo da ćete napraviti lep katalog: on će mi biti spomenik, bolji mi nije potreban.'

Pogledao sam ženu i ćerku, stajale su zbijene jedna uz drugu i ponekad je neki drhtaj prelazio s jedne na drugu, kao da su jedno telo koje tu, eto, drhti u jednodušnoj potresenosti. Ja sâm osećao sam se odista svečano kad mi je ovaj čovek u

svom dirljivom neznanju dodelio da raspolažem njegovom nevidljivom, odavno u prah pretvorenom zbirkom, kao nekom dragocenošću. Potresen, ja mu obećah ono što nikada nisam mogao ispuniti; u mrtvim zenicama ponovo se pojavi svetlost, osećao sam kako čezne da me zagri – osetio sam to po nežnosti, po punom ljubavi stisku njegovih prstiju, koji su izražavali zahvalnost i obećanje.

Žene su me dopratile do vrata. Nisu se usuđivale da govore jer bi njegov istančani sluh uhvatio svaku reč, ali kako su me samo obasjavali njihovi vreli pogledi puni suza, puni zahvalnosti! Sav ošamućen sišao sam niz stepenice. U stvari, stideo sam se: ušao sam u tu sirotinjsku sobu kao anđeo iz bajke, na jedan čas sam učinio da jedan slep čovek progleda, i to zahvaljujući tome što sam pružio pomoć jednoj pobožnoj obmani i bestidno lagao, ja koji sam, uistinu, došao kao bedni starinar, da lukavo izmamim nekoliko dragocenih listova. Ali ono što sam poneo sa sobom vredelo je još mnogo više: u ovom tupom dobu bez radosti ponovo sam živo osetio čisto oduševljenje, neku vrstu oduhovljene ekstaze koja je sva okrenuta umetnosti, kakvu su naši ljudi, izgleda, odavno zaboravili. I u mojoj duši probudi se strahopoštovanje – ne mogu to drugačije nazvati – premda sam se još stideo, ne znajući, zapravo, zašto.

Već sam bio na ulici kad začuh kako gore zveči jedan prozor; neko je viknuo moje ime: zaista, starac nije hteo da propusti da svojim slepim očima pogleda za mnom u pravcu u kojem je slutio da se nalazim. Nagnuo se napred toliko da su dve žene morale da ga pridržavaju, mahao je maramicom i vikao: 'Srećan put!', vedrim, osveženim glasom jednog dečaka. Bio je to za mene nezaboravan prizor: ovo radosno lice belokosog starca tamo gore na prozoru, visoko iznad svih mrzovoljnih, užurbanih, zaposlenih ljudi na ulici, koje je blago isplovilo iz našeg groznog stvarnog sveta, na belom oblaku jednog dobroćudnog ludila. I ponovo sam morao da pomislim na staru istinitu izreku – mislim da potiče od Getea: – 'Sakupljači su srećni ljudi.'"